

Tarihsel Notlar / Historical Notes

**1628 YILINDA İSTANBUL'DAKİ İNGİLİZ
ELÇİLİĞİNİN DEVİR TESLİMİNE DAİR NOT**

Burak HECİN* & Mahmut Halef CEVRİOĞLU**

Öz: Bir araştırma notu niteliğindeki bu kısa çalışma, Osmanlı-İngiliz diplomatik ilişkileri özelinde teknik bir detayı açığa kavuşturmaya çalışmaktadır. İlgili yazında, İstanbul'daki İngiltere mukim elçiliğinin 1628 yılında el değiştirme tarihine dair karışıklık olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple mevcut çalışma İngiliz ve Osmanlı arşiv evrakına odaklanarak, sabık elçi Sir Thomas Roe yeni elçi Sir Peter Wyche'e görevini devrederken ne zaman sultanın huzuruna çıktıklarını saptayacaktır. Buna göre Peter Wyche 1628 Nisan ayı ortasında İstanbul'a gelmiş; Thomas Roe Haziran ortasında veda icazeti için Üsküdar'da sultanın elini öpüp Osmanlı başkentinden ayrılmış; ve Peter Wyche ise 23 Temmuz'da Topkapı Sarayı'nda sultanın huzuruna çıkmıştır. Bu hususta kaynakların dikkat çektiği önemli noktalar, eski ve yeni elçilerin görev devrinde birlikte sultan huzuruna çıkma ihtiyacı hissetmesidir. Osmanlı teşrifatı açısından önemli olan ise, Osmanlı idarecilerinin görevine yeni başlayacak olan elçiye alelade bir seremoni değil de Topkapı Sarayı'nda ziyafet eşliğinde gerçekleşen mutat protokolü uygulamak için ısrarcı olmalarıdır.

Anahtar Sözlükler: Sir Thomas Roe, Sir Peter Wyche, Sultan IV. Murad, Osmanlı-İngiliz Münasebetleri, Diplomasi Tarihi, Teşrifat

**A NOTE ON THE TRANSFER OF ENGLISH EMBASSY IN
ISTANBUL IN 1628**

Abstract: This note aims at bringing clarity to a technical detail with regard to Ottoman-English diplomatic relations. The related literature manifests confusion relating to the transfer of office between English ambassadors in Istanbul in 1628. Therefore, the

* İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Tarih Bölümü. e-mail: burakhecin@gmail.com. ORCID: 0009-0003-6506-1787

** İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Tarih Bölümü. e-mail: halefcevrioglu@gmail.com. ORCID: 0000-0002-0079-8134

present study identifies the audience days of the departing ambassador Sir Thomas Roe and his successor Sir Peter Wyche with the Ottoman sultan by drawing on both English and Ottoman archival material. Accordingly, Peter Wyche arrived in Istanbul in mid-April 1628; Thomas Roe took audience with the sultan in Scutari (Asian shore) on 11 June, i.e., three days before his departure from the imperial capital; and Peter Wyche, in his turn, met the sultan in the Topkapı Palace on 23 July. The examination of the sources suggests that the departing and the incoming ambassadors originally felt obliged to meet the sultan together, even though they failed to do so in the end. Furthermore, the Ottoman administration insisted on applying the accustomed reception ceremony with a banquet in the Topkapı Palace in welcoming Sir Peter Wyche, rather than letting him have a less prestigious audience in Scutari.

Keywords: Sir Thomas Roe, Sir Peter Wyche, Sultan Murad IV, Ottoman-English Relations, Diplomatic History, Protocol

Giriş

XVII. yüzyıl Osmanlı-İngiliz diplomatik ilişkilerinden bir enstantane sunan bu kısa çalışma, bir İngiliz elçinin halefine İstanbul'da görev devrini tarihlendirmeyi amaçlamaktadır. Yakın zaman içerisinde Ahmet Tekin'in "Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye Verdiği Ahidnâmlere Dair Bazı Yeni Tespitler (1580-1675)" başlıklı makalesinde (s. 581, dipnot 14) değinildiği üzere,¹ görev süresi biten Sir Thomas Roe (g. 1621-1628) ve vazifeye yeni başlayacak olan Sir Peter Wyche'in (g. 1628-1638) ne zaman Sultan IV. Murad (1612-1640) tarafından kabul edildikleri literatürde tam olarak netleştirilememektedir. Hatta Thomas Roe'nun biyografisinde yeni elçi Wyche'in İstanbul'a Aralık 1627'de vardığı gibi hakikatten oldukça uzak bir ifade dahi yer almaktadır.² Dolayısıyla mevcut not kapsamında dönemin elçi raporları ve sair arşiv evrakı üzerinden elçilik görevinin devir teslim tarihine netlik kazandırılacaktır.

İngiltere Milli Arşivleri'nde (The National Archives) mahfuz evrak,³ Sir Peter Wyche'in yazmış olduğu raporları haizdir. Ayrıca, Osmanlı Arşivi'nde yer alan Büyük Ruznamçe fonundan (BOA, D.BRZ.d) 20683 numaralı bir hilat/teşrifat defteri de dönemin siyasi ekabiri ve elçilerine

¹ Ahmet Tekin, "Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye Verdiği Ahidnâmlere Dair Bazı Yeni Tespitler (1580-1675)", *DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2 (2023), s. 574-586.

² Michael J. Brown, *Itinerant Ambassador, The Life of Sir Thomas Roe*, Lexington, University Press of Kentucky 1970, s. 164.

³ The National Archives [TNA], State Papers [SP], Turkey S.P 97, Bundle 14. TNA'dan çektiği evrakın görüntülerini paylaşan Doç. Dr. Ömer Gezer'e (Hacettepe Üni.) teşekkürlerimizi arz ederiz.

uygulanan Osmanlı teşrifatını aydınlatarak tarihlendirme çabalarına yardımcı olmaktadır. Böylelikle, Osmanlı idari yapısının yabancı elçilere uyguladığı teşrifata ilişkin daha önce üzerinde çok durulmamış ayrıntılara dair fikir edinmemiz de mümkün olmaktadır.

1. Peter Wyche'in İstanbul'a Gelişi

Venedik elçiliğinden öğrenildiğine göre Osmanlı başkentine İngiltere büyükelçisi olarak atanan Sir Peter Wyche, 1628 yılında İstanbul'a güçlü iki gemiyle geldi ve yanında kalay, biber, toz, samur vs. yanı sıra 600.000 riyal değerinde 10.000 Londra çuka ve 20.000 top Floransa sateni getirdi.⁴ Peter Wyche İstanbul'a 16 Nisan 1628 itibarıyla kesinlikle ulaşmıştır; ancak gemide birkaç gün bekledikten sonra karaya ayak basmış olması ihtimali göz ardı edilmemelidir.⁵ 16 Nisan tarihini Wyche'in Londra'ya yazdığı mektupları üzerinden kesin bir şekilde çıkartabiliyoruz.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Wyche'in İstanbul'dan Londra'ya (Lord Conway'e) ilk yazdığı mektup Jülyen takvime göre 8 Nisan 1628 tarihlidir. Fakat bu tarihi modern (Gregoryen) takvime çevirirsek, metnin 18 Nisan 1628'de kaleme alındığını fark etmekteyiz. Mektupta Wyche “ancak iki gündür ayakları[n]ın yere bastığını (*being but of two daies standing*)”, kısaca 16 Nisan'da İstanbul'a indiğini yazar.⁶ Bu tarih Fransa elçisinin, ‘Roe’yu ikame edecek olan yeni mukim elçi Wyche'in İstanbul'a vardığını’ belirttiği 15 Nisan 1628 tarihine oldukça yakındır.⁷

Özetle Wyche 18 Nisan tarihli mektubunda yakın zamanda İstanbul'a vardığını; karaya çıkana kadar gemide beklediği süre zarfında Venedik balyosunun (it. *bailo*) ve Hollanda büyükelçisinin gönderdikleri beylerden hoş geldiniz iltifatı aldığını, karaya çıktıktan sonra da dönemin sadaret kaymakamı ve diğer Osmanlı ekabirinden gelen tebrikleri kabul ettiğini

⁴ “Venice: April 1623, 12-20”, *Calendar of State Papers Relating To English Affairs in the Archives of Venice, Volume 21, 1628-1629*, haz. Allen B Hinds, Londra, His Majesty's Stationary Office 1916, s. 52-63. Bundan sonra kısaca CSP, Venice, vol. 21. Raporun belirttiği 600.000 riyal gürüş çok yüksek bir meblağ olsa da metinde bu şekilde aktarıldığı için aynen muhafaza ettik.

⁵ İstanbul'daki Venedik elçiliği Wyche'in 10 Nisan'da geldiğini yazmaktadır. Bu durum akıllara elçinin 15-16 Nisan'da karaya ayak basmadan evvel 5-6 gün kadar iskelede, yani gemide beklediği ihtimalini getirir, CSP, Venice, vol. 21, s. 52-63.

⁶ State Papers, Turkey SP 97, Bundle 14, Folio (varak) 111. Bkz: Ek 1. Transkripsiyonu için, Ek 2.

⁷ Bibliothèque nationale de France, Ms Français, 16153, folio 39r: 17 Nisan 1628 tarihli mektup: “Monsieur, il est arrivé icy depuis deux jours un Amb[assadeur] D'angleterre quy vient pour resider à cette Porte en la place de celui quy s'en va./.”

yazar. Sultan IV. Murad'ın huzuruna çıkmak için ise yirmi gün kadar bekleyeceğini (yani 10 Mayıs 1628 gibi huzura çıkacağını) ummaktadır.⁸

Lakin akabindeki gelişmeler pek de Wyche'in istediği şekilde gerçekleşmemiştir. 29 Nisan (Greg.) tarihli mektubunda Thomas Roe'nun kısa süre önce hastalık geçirmiş olduğunu belirten Wyche, bu hastalık sebebiyle huzura kabul tarihinin sarkmak zorunda kaldığını ifade etmektedir. Yine de Roe artık iyileşmiş olduğu için, yakında Sultan Murad'ın elini öpeceğinden ümitlidir.⁹ Bu ifade dolaylı olarak, ülkesine geri gidecek elçinin (Roe) veda icazeti için sultanı görmesinin, görevine yeni başlayacak elçinin (Wyche) sultanın elini öpmesiyle aynı anda gerçekleşmesi gerektiği izlenimini vermektedir. Yani Roe'nun Osmanlı teşrifat sisteminden çıkışı hasebiyle gerçekleştireceği görüşmeyle, Wyche'in bu sisteme dahil olma vesilesiyle gerçekleşecek olan görüşmenin farklı günlere değil, birebir aynı ana denk getirilmesi istenmektedir.

2. Thomas Roe'nun Huzura Kabulü

Anlaşılan o ki Wyche'in bu beklentisi de karşılanabilmiş değildi. 24 Haziran 1628 (Greg.) tarihli raporunda Wyche huzura kabul meselesine dair olan biteni ayrıntılı bir şekilde ele alır:¹⁰ 14 Haziran'da İstanbul'dan gemiye binip ayrılan Thomas Roe, yeni İngiliz elçiyi sultana takdim edemeden gitmiştir. Zira her ne kadar Roe bu ilk huzura kabul merasiminde Wyche'in yanında bulunmak istese de, evvela araya giren Ramazan ayından (5 Mayıs-3 Haziran 1628) dolayı merasim ertelenmiş, ardından da IV. Murad'ın Üsküdar'daki bahçe köşklerinden birinde istirahat çekilmiş olmasından dolayı merasim tarihinin belirsizliği iyice artmıştı. Roe ise uzun süre boyunca yeni bir gemi bulamayacağını bildiği için daha fazla bekleyerek limanda mevcut bulunanı kaçırmak istememiş, o sebeple de sultanın Topkapı Sarayı'na dönüşünü beklemeden kendisiyle Üsküdar'da özel bir görüşme yapmıştı. Wyche, öte yandan, kendisinin Üsküdar'da sultanla buluşmasına müsaade verilmediği, çünkü görevine yeni başlayacak bu elçiyi “Büyük Saray'da [Topkapı'da] ziyafetle birlikte mutat muamele uygulanacağı” haberini vermektedir.¹¹

⁸ TNA, State Papers, Turkey SP 97/14, folio 111r-v.

⁹ TNA, State Papers, Turkey SP 97/14, folio 121r: “A late indisposition of sir Thomas Roe's hath bin an impediment that I have not yet had my Audience, but now that he is recovered yt will (I presume) be procured with in few days.”

¹⁰ TNA, State Papers, Turkey SP 97/ 14, folio 156r: (14/24 Haziran 1628). Ayrıca bkz., Samuel Richardson (ed.), *The Negotiations of Sir Thomas Roe*, 1740, s. 817.

¹¹ TNA, State Papers, Turkey SP 97/ 14, folio 156r: (14/24 Haziran 1628) “soe as he [Roe] was forced to take privately his leave of the Gran Sig[nor] in one of those garden houses

Mevcut Osmanlı evrakı da bu duruma şahitlik eder. 11 Haziran 1628 tarihli bir teşrifat kaydı Üsküdar bahçesinde padişahın elini öpme törenindeki hilatların, “giden eski İngiltere elçisi ve gelen yeni elçi” hasebiyle verildiğini not etmektedir. Ne var ki el öpme merasimine katılan elçilik maiyetindekilere verilen hilatlar arasında en yüksek kalitede olanın (ser-aser, â`lâ, altunum-gümüşüm) sayısı iki değil, birdir.¹² Bu da törendeki tek elçinin Thomas Roe olduğunu, yani Wyche ile birlikte huzura çıkmadığını doğrular niteliktedir. Roe bu durumda 11 Haziran'da sultanın elini öpüp, İngiltere kralına yazılan ve masraf kaydı 13 Haziran'da teşrifat defterine girilen name-i hümayunla birlikte,¹³ 14 Haziran'da ülkesine dönmek için Wyche'yi getirmiş olan gemiyle (*Sampson*) yola çıkmıştır.¹⁴

3. Peter Wyche'in Huzura Kabulü

Sir Peter Wyche'in huzura kabulü, haliyle halefinin eşliği olmadan gerçekleşmek durumunda kalmıştır. Venedik elçisinin (balyosun) raporundan anladığımıza göre Wyche'in önündeki bir sonraki engel sadaret kaymakamanın gut hastalığı yüzünden huzura kabulün ertelenmeye devam etmesiydi. Yine de balyos 5 Ağustos tarihli raporunda, Wyche'in nihayet sultanın elini öptüğünü ve 38 parça kıyafet ile dört güzel tüfek hediye sunduğunu yazmaktadır. Lakin yine de el öpme seremonisinin tarihi belirtilmiş değildir.¹⁵

Bu duruma yine İngiliz büyükelçinin kendisi açıklık getirir. Wych'in kaleme aldığı basılmış bir rapordan öğrendiğimize göre kendisi padişahın huzuruna 23 Temmuz 1628'de çıkmıştır.¹⁶ Keza Osmanlı arşiv kaydı da bire bir 23 Temmuz tarihinde sultanın elini öpmek için İngiltere elçisi ve maiyetine divanhanede verilen hilatlara işaret eder.¹⁷ Kısaca Roe'nun huzura çıkışından kırk gün kadar sonra Wyche ancak sultanı görebilmiştir.

Değerlendirme

Kronolojiyi toplamak gerekirse 1628 Nisan ayı ortasında İngiltere'nin yeni atanan büyükelçisi Wyche İstanbul'a gelmiş; eski elçi Roe 11

which would not bee permitted unto mee, because they will observe with mee the ancient custome of entertainment in the Gran Seraglio (Topkapı) with a banquet”.

¹² BOA, D.BRZ 20683, s. 113.

¹³ BOA, D.BRZ 20683, s. 115.

¹⁴ Michael Strachan, “Sampson’s Fight with Maltese Galleys, 1628”, *The Mariner’s Mirror*, 55, 3 (1969), s. 281-289; TNA, State Papers, Turkey SP 97/ 14, folio 156r: (14/24 Haziran 1628).

¹⁵ “Venice: August 1628, 1-9”, *CSP*, Volume 21, ss. 198-217. British History Online, erişim 10 Aralık 2023, <http://www.british-history.ac.uk/cal-state-papers/venice/vol21/pp198-217>.

¹⁶ Richardson (ed.), *The Negotiations*, s. 823.

¹⁷ BOA, D.BRZ 20683, s. 132.

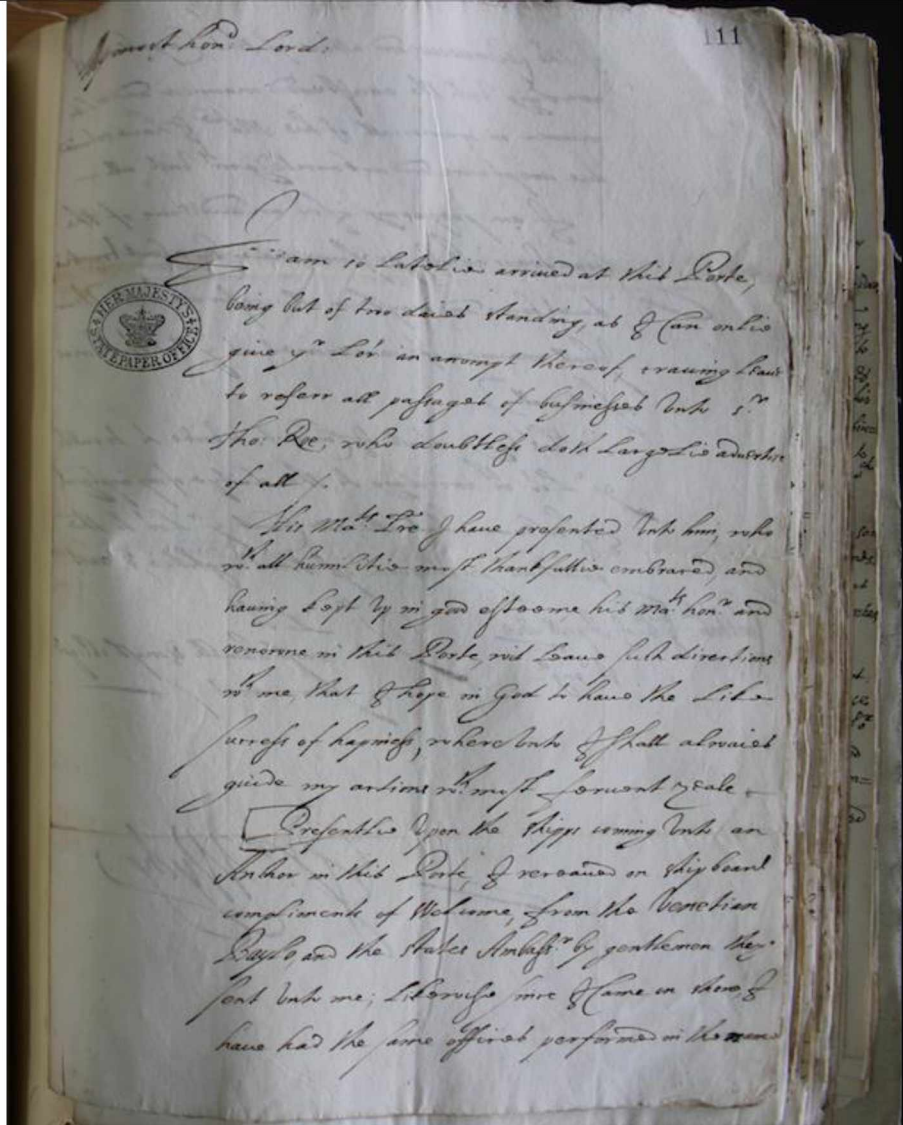
Haziran'da tek başına Üsküdar'da Sultan IV. Murad'ın elini öpüp 14 Haziran'da İngiltere'ye dönmek için gemiye binmiş ve Wyche de 23 Temmuz'da Topkapı Sarayı'nda sultan tarafından kabul edilmiştir. Kısaca Wyche'in şehre gelişinin ardından sultanı görmesi üç aydan fazla sürmüştür.

Osmanlı başkentinde görev yapan elçiler, sultanı iki defa görme şansını elde ediyorlardı: İstanbul'a ilk gelişlerinde ve ülkelerine dönüşlerinde sultanın huzuruna çıkmaları mutlak uygulamaydı.¹⁸ Ancak Roe ve Wyche geliş ve dönüş merasimlerini aynı ana denk getirmek istediklerinde, Osmanlı yönetimi tarafından olumsuz yanıt almışlardı: makamına yeni geçmiş olan Wyche, Topkapı Sarayı'nda ziyafet ile ağırlandı. Her ne kadar Roe'nun veda icazeti için Üsküdar'da el öpmesine izin verildiyse de, Osmanlı diplomatik sistemine ilk defa dahil edilecek Wyche için teşrifat/protokol nizamından taviz verilmemiştir. Belli ki Osmanlı idaresi sembolik iletişimin, yani sarayı ve sarayda gerçekleşecek törenin ihtişamını gösterebilmenin, üç aylık beklevişe değdiğini düşünmüştür.

¹⁸ Gábor Kármán, "Sovereignty and Representation: Tributary States in the Seventeenth-Century Diplomatic System of the Ottoman Empire", *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, haz. Gábor Kármán ve Lovro Kuncevic, Leiden, Brill 2013, ss. 155-185.

EK 1: Sir Peter Wyche Tarafından Kaleme Alınan 18 Nisan 1628 (Greg.) Tarihli Mektup

TNA, SP 97/14, f. 111r.

TNA, SP 97/14, f. 111v.

of the Commission and others of this English Ministry
according to the accustomed manner and in the
name in remembrance of his Majesty I have retained
the acceptance and acknowledgment but all
I am preparing for an audience of the
Grandson or of your grace may be about twelve
days hence and must in all conforme with their
that manner of ceremonies as ye Lo^{rs} knowes
full well
This being what I cannot abide to trouble
ye Lo^{rs} in according to the duty of my employment
I forbear what else and commend ye Lo^{rs} to the
gracious protection of that mightie & most
Excellent King of Great Brittain
London the 29 of April 1628
Wth ang^l
Ith Lo^{rs}
most humble & most obliged
servant
— J^o Wyche

EK 2: Sir Peter Wyche Tarafından Kaleme Alınan 18 Nisan 1628 (Greg.) Tarihli Mektubun Transkripsiyonu

[TNA, SP 97/14, f. 111r]

I am so lately arrived at this Porte, being but of two daies standing, as I can onlie give y[ou]r Lor[dshi]p an accompt thereof, craving leave to referr all passages of businesses unto Sir Tho[mas] Roe, who doubtless doth largely advertise of all.

His Ma[jesty]s l[ett]re I have presented unto him, who with all humilitie most thankfully embraced, and having kept up in good esteeme his Ma[jestie]s hon[ou]r, and renowne in this Porte, wil leave such directions with me, that I hope in God to have the like success of hapiness, where unto I shall alwaies guide my actions with most fervent zeal[e].

Presentlie upon the ships coming unto an Anchor in this Porte, I received on ship board compliments of Welcome, from the Venetian Baylo and the states Ambass[ado]r by gentlemen they sent unto me; likewise since I came on shore, I have had the same offices performed in the name

[TNA, SP 97/14, f. 111v]

of the caymmacam and other of this Emper[or]'s ministers according unto the accustomed manner and in like manner in memoriall of his maje[st]ie. I have returned due acceptance and acknowledgem[en]t unto all.

I am preparing for an audience of the Gran Señor, which I presume maie be about twentie daies hence, and must in all conforme unto their usuall manner of ceremonies,as y[ou]r Lord[shi]p knows full well.

This being what I cannot avoide to trouble y[ou]r Lord[shi]p with according to the dutye of my imploym[en]t I forbear what ells, and Comit y[ou]r Lord[shi]p to the gracious protexion of th[e] almighty, & rest

Constan[tino]ple, the 8th of Aprill 1628

St[il]o ang[li]ae

Y[ou]r Lor[dshi]p[']s most humble & most obliged Servant

P[ete]r Wyche

